Primljen: 1.12.2025.
Prihvaćen: 16.5.2026.

Stručni rad
UDK: 343.8-055.2

UVJETI IZVRŠAVANJA KAZNE ZATVORA ZA ŽENE – ZATVORENICE U REPUBLICI HRVATSKOJ

PRISON SENTENCE CONDITIONS FOR WOMEN - PRISONERS IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Ivica Luketić

Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, Uprava za zatvorski sustav i probaciju, Centar za dijagnostiku u Zagrebu, dr. Luje Naletilića 1, Veleučilište kriminalistike i javne sigurnosti

ivica.luketic@gmail.com

Sažetak: Glavna svrha izvršavanja kazne zatvora je čovječno postupanje i poštivanje dostojanstva zatvorenice koja se nalazi na izdržavanju kazne te njeno osposobljavanje za život nakon zatvora. Istraživanja populacije počinitelja kaznenih djela pokazuju da žene čine značajno manji broj kaznenih djela u odnosu na muškarce. U Republici Hrvatskoj kaznu zatvora žene u pravilu izdržavaju u jedinoj kaznionici specijaliziranoj za žene, u Kaznionici u Požegi. Tako su u nepovoljnijem položaju u odnosu na muške zatvorenike, jer je Požega relativno dislocirana u odnosu na većinu državnog teritorija. U radu se prikazuje izvršavanje kazne za žene, specifičnosti i posebnosti te statistički prikaz ženskog kriminaliteta, odnosno koja kaznena djela su po učestalosti najizraženija kod žena zatvorenica. Nadalje u istraživačkom dijelu daje se prikaz ranijih istraživanja vezanih za žene i kaznu zatvora te se analiziraju dobiveni rezultati istraživanja. Rezultati istraživanja u ovom radu govore da žene najčešće čine kazneno djelo protiv imovine, zatim slijede kaznena djela protiv braka, obitelji i djece, kaznena djela protiv osobne slobode kao i krivotvorenja. Naposljetku, autor u svom radu daje i preporuke i smjernice za buduća istraživanja, odnosno poboljšavanje statusa zatvorenica.

Ključne riječi: kaznionica, žene, izdržavanje kazne zatvora, zatvorenice

1.Uvod

Cilj ovoga rada je pregledom dostupne znanstvene i stručne literature, steći uvid u uvjete izdržavanja kazne zatvora za zatvorenice, kako bismo dobili jasniju sliku o ženskom kriminalitetu općenito. U Republici Hrvatskoj je relativno malo podataka dobivenih znanstvenim istraživanjem fenomenologije ženskog kriminaliteta. Žene su uz maloljetnike - najranjivija skupina u penalnom sustavu. Lonbrozo navodi da se žene fizički slabije, također da su labilnije no više ljubomorne i osvetoljubive (Belušić, 2003;166 prema Singer,1994; 170). Samim time žene čine manji dio osuđeničke populacije (Koons i sur. 1997). Udio osuđenih žena u ukupnoj europskoj populaciji osuđenih osoba značajno je manji od muškaraca i za 2021. godinu iznosi 4,7 % (Council of Europe, Annual Penal Statistics, 2021). Učinci zatvaranja nešto su drugačiji kod žena zatvorenica nego kod muškaraca zatvorenika; posebice ako imaju djecu, a češće su i značajnije stigmatizirane nego muškarci zatvorenici. U nekim kulturama (tradicionalnim, ruralnim, manje razvijenim) veća je mogućnost da će obitelj ili društvena zajednica osuđivati i odbaciti ženu koja se nalazi na izdržavanju kazne zatvora. Kako navodi Lemgruber (2000;149) u većini zemalja žene se nalaze u zatvoru zbog nenasilnih kaznenih djela, kaznenih djela protiv imovine ili droge: „one su najvjerojatnije osuđene zbog onoga što je poznato kao imovinski delikt. Kaznena djela koja počine žene u odnosu na ona koja počine muškarci su manje senzacionalna (Jadrešin i Mustapić, 2014.). Žene zatvorenice kaznu uvijek izdržavaju odvojeno od muškaraca, a službenici osiguranja koji dolaze u neposredan kontakt sa zatvorenicama, ili obavljaju noćni nadzor moraju biti žene (službenice pravosudne policije).Povremeno radi održavanja sigurnosti nadzor mogu vršiti i službenici pravosudni policajci, no oni ne bi smjeli sudjelovati u onim radnjama koje uključuju tjelesni dodir (npr. pretres i sl). Žene zatvorenice mogu imati različite zdravstvene potrebe, uključujući i one vezane za seksualno i reproduktivno zdravlje (Policy Brief). Zatvorenicama se mora omogućiti svakodnevna briga o higijeni, pranje tijela, mora im biti osigurana i posebna liječnička skrb koja uključuje liječnika ginekologa. Trudnice zatvorenice imaju pravo poroditi se izvan zatvorskog kruga, u bolnici javnog zdravstva, a nakon poroda majka zatvorenica određeno vrijeme može izdržavati kaznu zatvora sa svojim djetetom.

2.Povijesni razvoj penalne ustanove u Požegi specijalizirane za zatvorenice

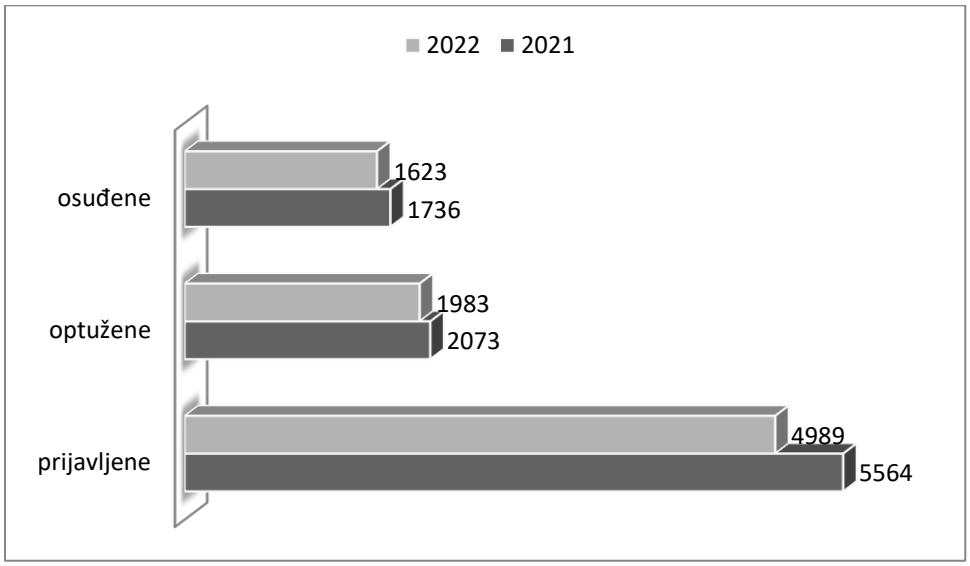
Sami početci kaznene ustanove za žene datiraju još od dana 8. rujna 1941. godine kada tadašnje Ministarstvo pravosuđa i bogoštovlja propisuje naredbu kojom se u Slavonskoj Požegi osniva ženska kaznionica (Jura, 2003;503). U kaznionicu su sudovi upućivali kažnjenice iz cijele tadašnje države (Jura, 2003; 503). Kazna lišenja slobode u to vrijeme obuhvaćala je: tešku tamnicu, tamnicu, strogi zatvor i zatvor. Kaznionicom su u to vrijeme upravljale časne sestre reda sv. Vinka. Kao takva, kaznionica je djelovala sve do dana 12. rujna 1944. godine kada su otpuštene sve tzv. političke zatvorenice, a ostale su samo one zatvorenice koje su osuđivane zbog drugih kaznenih djela. Odlukom Ministarstva unutrašnjih poslova tadašnje NR Hrvatske dana 6. ožujka 1946. godine kaznionica mijenja naziv u Ženski zavod za prisilni rad u Slavonskoj Požegi. Tada je dio zatvorenica (njih 372) premješteno iz Zavoda za prisilni rad Stara Gradiška u novoosnovani zavod u Slavonskoj Požegi (Geber, 1986;7). Dana 1. travnja 1947. godine ponovno dolazi do promjene imena te zavod mijenja naziv u Kazneno popravni dom (KPD) Slavonska Požega, koji je pod tim nazivom funkcionirao sve do dana 17. srpnja 1993. godine kada postaje Kazneni zavod Požega.

Stupanjem na snagu Zakona o izvršavanju kazne zatvora od dana 1. srpnja 2001. godine promijenio se naziv i sve do danas djeluje kao Kaznionica u Požegi. Početkom 1985. godine unutar KPD-a osnovana su tri odjela (zatvoreni, poluotvoreni i otvoreni), a samim time su zatvorenice kategorizirane u skupine, te su počele stjecati određene pogodnosti. Tadašnji otvoreni odjel imalo je i značajne pogodnosti; zatvorenice su pet odnosno šest dana bile u zatvorskoj ustanovi a jedan ili dva dana su mogle provesti u svojoj zajednici unutar kruga obitelji (Budigam, 1987).

3.Statistički pokazatelji ženskog kriminaliteta

Da bi mogli zornije pojasniti statističke podatke u niže izraženim grafikonima, u daljnjem radu bit će prikazani statistički prikaz punoljetnih počiniteljica kaznenih djela – prijavljene, optužene i osuđene, odluke državnih odvjetništava prema vrstama kaznenih djela, odluke sudova i izrečene kazne ili druge mjere prema vrstama kaznenih djela te Prikaz broja osoba lišenih slobode.

Grafikon 1. Punoljetne počiniteljice kaznenih djela – prijavljene, optužene i osuđene 2021-2022. (Državni zavod za statistiku) https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29162 (25.8.2023)

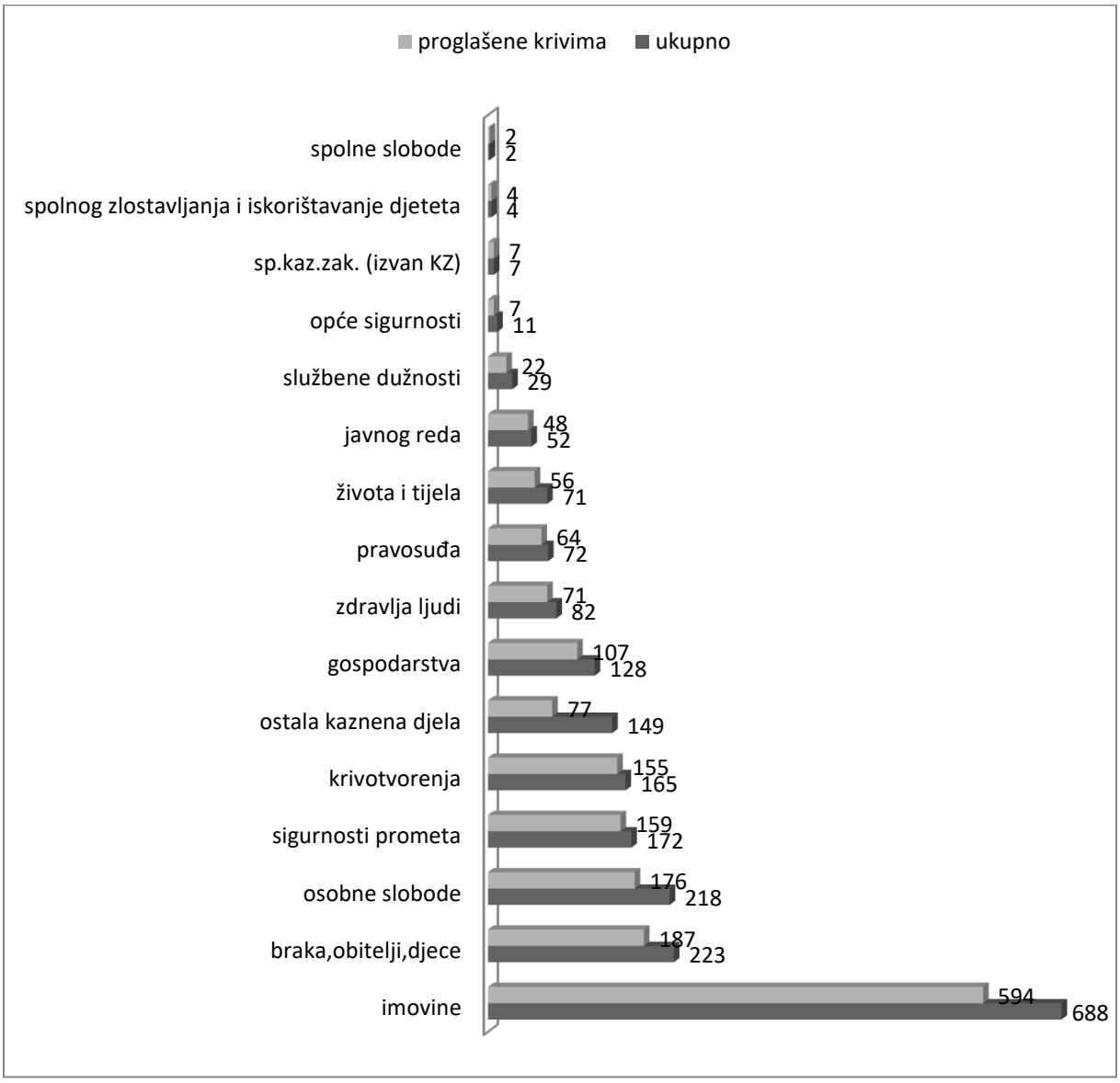
Analizirajući podatke iz grafikona 1. vidljivo je da je tijekom 2021. godine od prijavljenih žena, njih 37 % optuženo, a na kraju i njih 83,7 % osuđeno. Nasuprot tome, u 2022. godini vidljiv je blaži pad prijavljenih, a samim time i blagi pad optuženih i osuđenih žena.

Grafikon 2. Odluke državnih odvjetništava prema vrstama kaznenih djela u 2021. godini (Državni zavod za statistiku https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29162 (25.8.2023)

Iz grafikona 2. vidljive su odluke državnih odvjetništava prema vrstama kaznenih djela, iz čega proizlazi da je relativno najviše kaznenih djela bilo vezano za imovinu, znatno manje za brak, obitelj i imovinu, osobne slobode i protiv službene dužnosti, a najmanje za kaznena djela spolne slobode i spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djece.

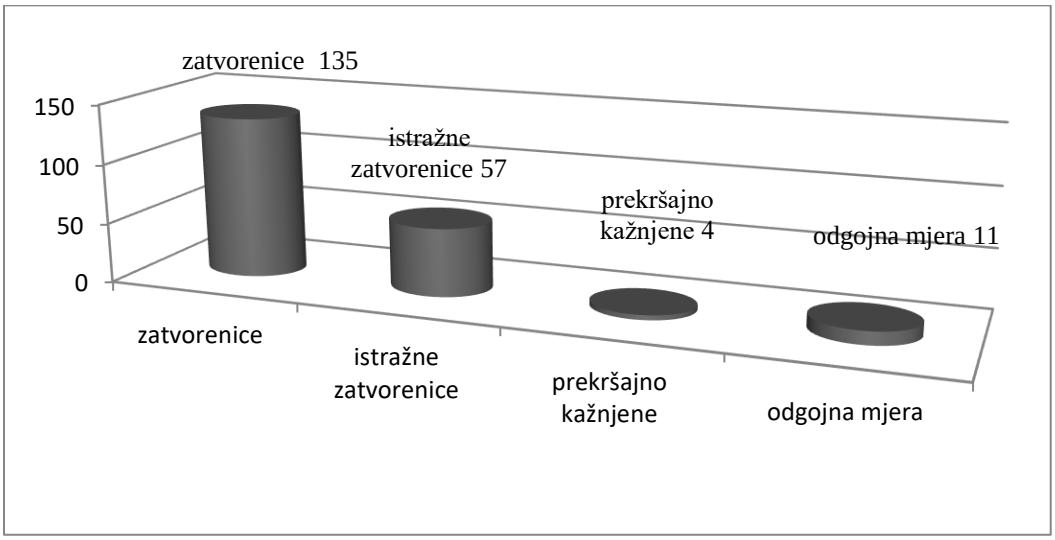
Grafikon 3. Odluke sudova i izrečene kazne ili druge mjere prema vrstama kaznenih djela u 2021. godini (Državni zavod za statistiku) https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29162 (25.8.2023)

Iz grafikona 3 vidljivo je da u strukturi kaznenih djela žene najčešće čine kazneno djelo protiv imovine, zatim slijede kaznena djela protiv braka, obitelji i djece, kaznena djela protiv osobne slobode kao i krivotvorenja. S druge strane kada se promatraju kaznena djela koja su najmanje

zastupljena kod zatvorenica to su kaznenim djelima protiv spolne slobode i spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta. Žene kao počiniteljice kaznenih djela, mogu počiniti gotovo sva kaznena djela kao i muškarci, izuzev nekih specifičnih (čedomorstvo).

Grafikon 4. Prikaz broja osoba lišenih slobode na dan 31.12.2021. godine (Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo.pdf (22.2.2023) (N=207)

Iz grafikona 4 vidljivo je da se u zatvorskom s ustavu nalazilo 65 % zatvorenica, 28 % je bilo zatvorenica u istražnom zatvoru, na odgojnoj mjeri 5 % odgojenica dok je svega 2 % bilo onih koje su prekršajno kažnjene. Niti jedna žena u promatranom razdoblju nije imala izrečenu kaznu maloljetničkog zatvora.

U penalnim institucijama Republike Hrvatske većinu čine zatvorenici po svim kategorijama (93,5%) dok zatvorenice čine (6,43 %) zatvorske populacije.

4.Metodologija

Rad je zasnovan na pregledu i analizi postojeće literature. Prikupljanje relevantnih izvora izvršeno je sistematskim pretraživanjem znanstvenih baza podataka. Pretraga literature izvršena je korištenjem ključnih riječi koji su povezani sa samom temom rada. Kroz analiziranje uključene su stručne knjige, stručni i znanstveni radovi te publikacije. Nakon prikupljanja relevantne literature izvršena je analiza, komparacija i sinteza rezultata.

5.Dosadašnja istraživanja o ženama zatvorenicama

Kako je već uvodno navedeno nema baš istraživanja vezano za izvršavanje kazne zatvora, a kamoli za žene na izdržavanju kazne zatvora. Međutim Šućur i Žakman Ban (2005) proveli su istraživanje kako bi utvrdili značajke i posebnosti penološkog tretmana žena (kao specifičnog) u odnosu na tretman koji se provodi prema zatvorenicima. Usporedni prikaz je napravljen između zatvorenica u Kaznionici u Požegi (N=30) i zatvorenika u Kaznionici u Lepoglavi (N=171). Rezultati istraživanja ukazuju na to da se zatvorenice bolje prilagođavaju zatvorskim uvjetima, one češće traže i uključuju se u radnu terapiju kao i obrazovanje te su

češće aktivne u slobodnim aktivnostima. Također, sukladno navedenom istraživanju, zatvorenice su znatno uvjerenije nego zatvorenici da će im iskustva i rad zatvorskog tretmana koristiti u vanjskom svijetu. Osim toga, zatvorenice imaju bolje izgrađenu mrežu socijalnih veza unutar i izvan zatvora. Na temelju navedenog istraživanja, nisu ustanovljene značajne razlike između zatvorenika i zatvorenica u pogledu uključenosti u tretman ovisnika te s obzirom na postpenalnu situaciju. S druge pak strane istraživanje (La Vigne i dr. 2009.) pokazuju da žene po povratku s izdržavanja kazne zatvora imaju češće konflikata u odnosima s partnerima nego što to imaju muški zatvorenici sa svojim partnericama. Neka ranija istraživanja (Giallombardo,1966.), pokazuju da uglavnom zatvorenice život u zatvoru smatraju frustrirajućim i to zbog gubitka slobode, da su onemogućene u vršenju društvene uloge žene (majke, domaćice), da nemaju mogućnost heteroseksualnih odnosa, te da se osjećaju nesigurno uz druge zatvorenice. Istraživanje koje su provele (Špadijer Džinić i dr.2009.) na uzorku od 54 zatvorenice koje su kaznu zatvora izdržavale u Kazneno popravnom zavodu Požarevac kaznu zatvora dulju od jedne godine. U ovom istraživanju primijenjen je model faktorske analize, te su autorice došle do sljedećeg; vrlo je izražena kod zatvorenica deprivacija i to: deprivacija materinstva, deprivacija autonomije, individualnosti, ljudske pažnje i suosjećanja te deprivacija ključne uloge žene i prijateljskih odnosa. Ako promatramo recidivizam zatvorenica, istraživanja uglavnom pokazuju da zatvorenice optimistično gledaju na buduću prilagodbu na vanjski svijet (Cobbina i Bender, 2012) ali isto tako da je bitno da službenici zatvorskog sustava upozoravaju i redovito usmjeravaju zatvorenike na eventualne poteškoće po izlasku na slobodu (Lončar, 2016), (Jukić, Sabljo, 2017), (Kletečki Radović, 2008.). Istraživanje koje su provele Čutura i Majdak (2021) kojim su ispitivale percepciju budućnosti i očekivanja zatvorenica nad devet zatvorenica u Kaznionici u Požegi, pokazalo je da zatvorenice svoju budućnost uglavnom vide pozitivno, ali da su pri tome svjesne i određenih poteškoća koje ih očekuju.

Kada se promatra tretmanski dio rada sa zatvorenicama, istraživanje (Kranjčević,2014; 52) koje je provela 2013. godine na uzorku od 96 ispitanika došla je do zaključka da se mlađi ispitanici aktivnije i češće uključuju u obrazovanje, a također kada se radi o stupnju obrazovanja, ako je ono kod ispitanika više, raste i želja za dodatnim obrazovanjem. Također istraživanja Steuera i Smitha (2003) te MacKenzia (2006) pokazuju da je obrazovanje u zatvorskom sustavu vrlo bitno za samu resocijalizaciju jer da su zatvorenici bili manje anksiozni, a po izlasku na slobodu recidivizam je bio relativno manji u odnosu na one zatvorenike koji tijekom izdržavanja kazne zatvora nisu bili uključeni u bilo koji vid obrazovanja. S druge strane, kada je u pitanju radni angažman, istraživanje koje je provedeno na preko 6000 zatvorenika pokazuje da su se zatvorenici koji su bili u radnom angažmanu tijekom izdržavanja kazne zatvora rjeđe vraćali kriminalu te su po izlasku na slobodu brže pronalazili zaposlenje (Jukić, R.; Sabljo, M. 2017; 30). Dodatno, u prilog da je za zatvorenike/ce bitno uključivanje u slobodne aktivnosti, pokazuju rezultati istraživanja u SAD u na uzorku od 1770 zatvorenika pokazuju da sportske aktivnosti u zatvorima pomažu pri kontroli temperamenta i smanjenju tenzija među zatvorenicima (Jukić, R.; Sabljo, M. 2017; 31).

Analizirajući navedena istraživanja, može se zaključiti da je tretman zatvorenica iznimno bitan tijekom izdržavanja kazne zatvora. Adekvatan i individualiziran program može u značajnoj mjeri pomoći u prilagodbi na zatvorske uvjete te kvalitetnom postpenalnom prihvatu. Radni angažman je važan dio tretmansko - radnog dijela, kako unutar samog kaznenog tijela tako i izvan (rad u vlastitoj djelatnosti ili kod poslodavca). Ovakva vrsta rada se kod zatvorenica dosta rijetko primjenjuje što svakako treba u budućnosti poticati. No ovdje se opet postavlja pitanje svrhovitosti, jer ako bi se zatvorenici i odobrio nastavak rada u vlastitoj djelatnosti ili kod poslodavca tada bi zbog dislociranosti kaznionice za žene bila primorana izdržavati kaznu zatvora u zatvoru prema mjestu rada, a tada su to gotovo uvijek izdržavanje kazne u zatvorenim uvjetima. Također je potrebno raditi na unapređenju raznih obrazovnih programa koji značajno utječu kako je ranije navedeno na samu uspješnu resocijalizaciju. Ništa manje bitno nije niti organiziranje aktivnosti u slobodno vrijeme zatvorenica; trebalo bi osmišljavati nove aktivnosti i razvijati postojeće. Dodatna istraživanja na tu temu mogla bi dati smjernice u kojim pravcima treba razmišljati i ići u samu realizaciju.

6.Izvršavanje kazne zatvora za žene u novije vrijeme

U nižem dijelu teksta, autor navodi kako to izgleda u praksi kada žena bude osuđena. Sami uvjeti izvršavanje kazne zatvora nisu se značajnije promijenili, no u administrativno sudskom dijelu kao i samim pogodnostima ima poboljšanja. Kada žena bude osuđena za počinjeno kazneno djelo (osuđenica), sud koji je u prvom stupnju donio osuđujuću presudu mora ju bez odgode, a najkasnije u roku od tri dana dostaviti sucu izvršenja Županijskog suda prema mjestu prebivališta osuđenice. Sukladno zakonskim odredbama, nakon što sudac izvršenja zaprimi presudu pozvat će osuđenicu na izvršavanje kazne, a potom treba u roku od osam dana donijeti rješenje o upućivanju na izdržavanje kazne. Ako se osuđenica nalazi u istražnom zatvoru, rješenje o upućivanju na izdržavanje kazne zatvora donosi sudac izvršenja u čijoj je nadležnosti istražni zatvor. Ako osuđenica nema boravište ili prebivalište ili je ono nepoznato te ako se radi o stranoj državljanki, rješenje o upućivanju na izdržavanje kazne zatvora donosi sudac izvršenja prema mjestu suda koji je sudio u prvom stupnju. Tada osuđenica ima mogućnost u roku od tri dana od dana uručenja rješenja o upućivanju podnijeti molbu za odgodu izvršavanja kazne zatvora. Razlozi za odgodu izvršavanja kazne zatvora mogu biti razni kao npr. teška bolest osuđenice, smrt člana obitelji, potreba obavljanja ili dovršavanja neodgodivih sezonskih poslova, završetak školske godine ili polaganja ispita, ako osuđenica skrbi o djetetu mlađem od godine dana, trudnoća osuđenice ako do poroda ne preostaje više od šest mjeseci, rizična trudnoća osuđenice te potreba osiguranja skrbi za dijete.

Zatvorenice kaznu zatvora mogu izdržavati u zatvorima, ako su osuđene na kratkotrajnu kaznu zatvora do 6 mjeseci (prema mjestu prebivališta), odnosno u kaznionici za žene u Požegi, a iznimno mogu izdržavati kaznu zatvora i u ostalim zatvorima. Iznimku mogu činiti i one zatvorenice koje uz izrečenu kaznu zatvora imaju izrečenu sigurnosnu mjeru obveznog psihijatrijskog liječenja, tada kaznu izdržavaju u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu, gdje se provodi i izrečena sigurnosna mjera.

Sudac izvršenja, dakle osuđenicu koja je osuđena na kaznu zatvora u trajanju duljem od šest mjeseci ili kojoj je ne izdržani dio kazne dulji od šest mjeseci upućuje u Centar za

dijagnostiku u Zagrebu, kako bi se napravila inicijalna procjena rizika, kao i orijentacijski program izvršavanja kazne zatvora.

Sam Centar za dijagnostiku predstavlja zasebno kazneno tijelo Ministarstva pravosuđa, uprave i digitalne transformacije, koje se sastoji od dva odjela; odjel za prijam, maticu i tretman zatvorenika te odjela za dijagnostiku. Interdisciplinarna obrada u Centru za dijagnostiku obuhvaća poslove medicinske, socijalne, psihološke, socijalno pedagoške i kriminološke obrade (što je određeno Pravilnikom o tretmanu zatvorenika NN 123/21). Medicinska obrada, obuhvaća liječnički pregled te prikupljanje i analizu medicinske dokumentacije radi izrade mišljenja o općem zdravstvenom stanju zatvorenika, koje sadrži napomene vezano uz potrebu za liječničkom skrbi te preporuke mogućeg rasporeda zatvorenika na rad za vrijeme izvršavanja kazne. Socijalna obrada obuhvaća procjenjivanje i individualno planiranje, sukladno općim propisima kojima se regulira djelatnost socijalnog rada te izradu stručnog nalaza, mišljenja i prijedloga. Psihološka obrada obuhvaća psihološku procjenu i psiho dijagnostiku, sukladno općim propisima kojima se regulira psihološka djelatnost te izradu stručnog nalaza, mišljenja i prijedloga. Socijalno pedagoška obrada obuhvaća socijalno pedagošku procjenu i planiranje intervencija sukladno općim propisima kojima se regulira socijalno pedagoška djelatnost te izradu stručnog nalaza, mišljenja i prijedloga. Kriminološka obrada obuhvaća prikupljanje i analizu svih dostupnih podataka o cjelokupnom kriminalnom ponašanju zatvorenika i izradu izvješća (Pravilnik NN 123/21).

Nakon završene dijagnostičke obrade, Centar za dijagnostiku podnosi Središnjem uredu za zatvorski sustav, izvješće koje sadrži procjenu rizika i klasifikaciju zatvorenika prema vrsti i razini procijenjenih rizika, procjenu tretmanskih potreba, orijentacijski program izvršavanja te prijedlog kaznionice ili zatvora u kojem će zatvorenica nastaviti izdržavati kaznu zatvora i uvjeta izdržavanja kazne (zatvoreni, poluotvoreni, otvoreni).

6.1.Kaznionica za žene

Jedina specijalizirana kaznionica u kojoj žene zatvorenice izdržavaju kaznu zatvora je Kaznionica u Požegi, koja u svom sastavu ima nekoliko odjela: zatvoreni odjel, poluotvoreni odjel, otvoreni odjel te odjel za rodilje. Autor rada je radio u kaznionici za žene u Požegi, od 2005.-2008. godine. Zatvoreni odjel je odjel s najvećim stupnjem sigurnosti ali i najmanjim opsegom pogodnosti. Na zatvoreni odjel se uglavnom raspoređuju zatvorenice počiniteljice najtežih kaznenih djela, višestruke recidivistice, osobito rizične zatvorenice i sl. Poluotvoreni odjel je odjel s nešto manjim stupnjem sigurnosti od zatvorenog odjela, ali i nešto većim opsegom pogodnosti. U poluotvoreni odjel se uglavnom raspoređuju zatvorenice s nešto blažim kaznenim djelima, kaznama u kraćem trajanju, zatvorenice koje su uglavnom prvi puta na izdržavanju kazne te zatvorenice, koje nakon određenog vremena budu napredovale u pojedinačnom programu te se premjeste iz zatvorenog u poluotvoreni odjel. Otvoreni odjel je odjel s najmanjim stupnjem sigurnosti, i najvećim opsegom pogodnosti. U otvoreni odjel raspoređuju se zatvorenice s najblažim kaznenim djelima, relativno kraćim kaznama, odnosno one zatvorenice koje nakon provedenog vremena na poluotvorenom odjelu bivaju premještene u blaže uvjete izdržavanja kazne zatvora. Tijekom 2023. godine, u potpunosti je obnovljena Kaznionica u Požegi (dio za zatvorenice) tako da su posebno uređene sobe za invalide.

Posebno su uređene sobe za pojačani nadzor tj. kad netko ugrožava sigurnost, svoju ili tuđu. Preuređenjem je svaka zatvorenička soba dobila sanitarni čvor, televizor, telefon, sos dojavu i ormarić. U Kaznionici u Požegi postoji i posebna soba za transrodne osobe. Sve je to velika razlika - jer donedavno su u jednom od hodnika bile samo tri sobe u kojima je bilo natrpano po 15-ak zatvorenica (Danas.hr.).

Poseban dio unutar kaznionice čini i odjel za rodilje, u koji se raspoređuju trudnice ili zatvorenice koje su tijekom izdržavanja kazne zatvora zatrudnjele, ali neposredno pred porod. Također nakon poroda zatvorenice sa svojom djecom mogu boraviti u odjelu. Osigurava im se svakodnevna skrb i pomoć medicinske sestre i liječnika ali i ako je potrebno još jedne zatvorenice koja pomaže majci prilikom svakodnevnih obveza. Od 1955. godine do danas kroz odjel za rodilje prošlo je oko 360 djece majki zatvorenica. (Danas.hr.)

6.2.Program izvršavanja kazne zatvora

U republici Hrvatskoj u primjeni je rehabilitacijski model izvršavanja kazne zatvora. Prvenstveno se radi o kognitivno bihevioralnim tretmanskim programima koji su usmjereni ka kriminogenim potrebama zatvorenica (Šimpraga, Vukota, 2010; 813). Kako bi se uopće mogli govoriti o samoj svrsi izvršavanja kazne zatvora, koja ste temelji na načelu individualizacije (Šeparović, 1981; 342), za svaku zatvorenicu se donosi pojedinačni program izvršavanja kazne zatvora. Da je individualizirani program važan, već su Andrews i sur. (1990) na temelju evaluacije programa tretmana došli do spoznaje da su relativno učinkoviti programi u zatvorskim uvjetima koji se odnose na promjenu u ponašanju i koji su usmjereni na samo rješavanje problema.

Pojedinačni program sukladno Zakonu o izvršavanju kazne zatvora kao i Pravilnikom o tretmanu za svaku zatvorenicu sadrži određene komponente: procjenu rizičnosti za vrijeme izvršavanja kazne zatvora o čemu ovisi upućivanje u kaznionice prema stupnju sigurnosti (zatvorena, poluotvorena, otvorena), radnu sposobnost, radne navike, vrstu posla i uvjete rada na koje se zatvorenicu može rasporediti, obrazovnu razinu i potrebu za obrazovanjem ili stručnim osposobljavanjem, zdravstveno stanje, potreba za liječenjem, uključivanje u posebne programe (za ovisnosti o drogama, alkoholu, oboljele od PTSP-a i sl.). Prema odluci suda, odnosno procjeni stručnog tima sadrži nadalje i potrebu za specifičnim psihološkom, psihijatrijskom, socijalnom ili pravnom pomoći, prijedlog posebnih oblika individualnog ili skupnog rada, sadržaje i oblike korištenja slobodnog vremena (kulturne i sportske aktivnosti), kontakt s vanjskim svijetom (dopisivanje, telefoniranje, posjete obitelji i drugih osoba), program pripreme za otpust na slobodu i pomoć nakon otpusta. Sam tretmanski rad podijeljen je na opće i posebne metoda rada. Gledano u širem smislu, tretman obuhvaća sve postupke usmjerene prema zatvorenicama u svrhu njihove resocijalizacije. Ovakvi postupci se nazivaju općim programima tretmana, a odnose se na rad, obrazovanje i organizaciju slobodnog vremena zatvorenika. Ovi programi provode se u suradnji odjela tretmana s odjelima za rad i strukovnu izobrazbu, odjelima osiguranja te odjelima zdravstvene zaštite. Kao što je ranije u dosadašnjim istraživanjima, a i niže navedeno zatvorenicama su vrlo bitni svi oblici općeg tretmana, pa stoga on treba biti individualiziran i određen za svaku zatvorenicu. U svakom slučaju ovdje bi trebalo uključiti i neke modernije pristupe kao npr. učenje stranih jezika,

informatičko opismenjavanje i sl. U zatvorskom sustavu bi trebalo organizirati jednu školsku instituciju koja bi sveobuhvatno radila sa zatvorenicima u pogledu obrazovanja, a ne da se sve svede na to koliko koji upravitelj ili tretmanski službenik entuzijastično nastoji organizirati obrazovanje. Tako da je za sada obrazovanje neujednačeno po kaznenim tijelima, nema javno dostupan podatak gdje se što provodi i shodno tome gdje iz Centra za dijagnostiku uputiti zatvorenika s obzirom na stjecanje izobrazbe.

Posebni programi tretmana podrazumijevaju grupni i individualni psihosocijalni tretman zatvorenika te predstavljaju osnovu za rehabilitaciju i resocijalizaciju zatvorenika. Djelujući izravno na dinamičke kriminogene čimbenike, ovi programi stvaraju pretpostavke za promjene u ponašanju, stavovima i vrijednostima te tako izravno utječu na ostvarivanje svrhe izvršavanja kazne zatvora. U Kaznionici u Požegi, zatvorenice se mogu uključiti u jedan od sljedeće posebnih programa: tretman ovisnika o alkoholu (cilj ovog programa je prevencija poremećaja uzrokovanih alkoholom) i drogama- tzv. program PORTOS a cilj programa je smanjenje ovisničkog recidiva te nastavak liječenja izvan penalnog sustava. Nadalje, u tretman počinitelja nasilnih delikata (prevencija recidiva nasilničkog ponašanja), zatvorenik kao roditelj (tzv. odgovorno roditeljstvo- odgovornost za dobrobit i razvoj djeteta te razvijanje i jačanje kvalitetnijih odnosa s djecom, trening socijalnih vještina - organiziran kao psihoedukativan grupni ili individualni program) te vozač-čimbenik sigurnosti u prometu (namijenjen počiniteljicama kaznenih djela protiv sigurnosti u prometu).

6.3.Rad, obrazovanje i slobodno vrijeme zatvorenica

Sudjelovanje u radnom procesu korisno je s aspekta lakše adaptacije na penalne uvjete, a s druge strane i kao priprema za život na slobodi. Ovisno o sposobnostima, zdravstvenom stanju te mogućnostima kaznenog tijela, zatvorenice se uglavnom raspoređuju na radna mjesta u kuhinji, praonici rublja, krojačkoj radionici, vrtu i poljoprivrednoj radionici te na jednostavnijim terapijskim poslovima. Osnovno i stručno obrazovanje također je bitni dio programa za svaku zatvorenicu, a ono kod njih uglavnom obuhvaća:

- Program za osnovno obrazovanje odraslih (opismenjavanje ili nastavak započetog osnovnoškolskog obrazovanja).
- Program za srednjoškolsko obrazovanje u skladu s potrebama i mogućnostima (financijskih i organizacijskim).
- Osposobljavanje za osnovne poslove u kuharstvu te ugostiteljstvu te
- Osposobljavanje za šivača.

Slobodno vrijeme u zatvorskom sustavu je vrijeme koje za zatvorenice može biti više ili manje određeno i strukturirano (Šelih, A.,2001.;79). U novije vrijeme zatvorenicima se što više daju mogućnosti da svoje slobodno vrijeme koriste onako kako oni to žele, bez posebnog uplitanja samih službenika, no naravno od službenika unutar kaznenih tijela očekuje se da iznađu rješenja i načine kako to u pojedinom kaznenom tijelu mogu realizirati, osim šetnje tj. boravka na svježem zraku u trajanju od najmanje dva sata dnevno, u Požegi za zatvorenice se omogućuje tzv. organizirano slobodno vrijeme koje se provodi kroz slobodne aktivnosti i određene sekcije. Preduvjet za sudjelovanje u aktivnostima jesu osobne sklonosti i dragovoljnost. Dio zatvorenica je uključen u sportsku sekciju, dio u dramsku te u sekciju

izrade ručnog rada tehnikom veza na platnu i kukičanje. Također u sklopu kaznionice za žene oformljena je i knjižnica sa određenim brojem literature u koju dolaze zatvorenice posuđivati knjige, a u knjižnici mogu ostati i čitati tiskovine.

6.4.Obiteljska odgovornost i kontakti s vanjskim svijetom- trudnoća i majčinstvo

Boravak majke, zatvorenice u zatvoru te sve što mu prethodi i slijedi, zasigurno pogađa cijelu obitelj, a posebno djecu. Djeca općenito vrlo teško prihvaćaju majčin odlazak u zatvor, te je zbog toga iznimno važno da se tijekom izdržavanja kazne zatvora održava kontakt s obitelji.

Europska zatvorska pravila[1] posebno u svom dijelu (34.3) navode da bi zatvorenicama trebalo omogućiti porod izvan same kaznene ustanove. S druge strane u svezi pitanja koje stvara razne prijepore i diskusije: trebaju li djeca biti smještena s majkama u zatvoru?. Teško je utvrditi pravo vrijeme kada bi se dijete trebalo odvojiti od majke koja ostaje izdržavati zatvorsku kaznu. S obzirom na to da je općenito veza između majke i novorođenčeta iznimno važna, postoje oni koji će zasigurno zagovarati ostanak djeteta s majkom što je duže moguće. S druge strane argument protiv toga je da je zatvor neprirodna okolina koja će bez daljnjeg utjecati na djetetov rast i razvoj. Autor u svakom slučaju zagovara ostanak majke s djetetom kada je god to moguće.

Sukladno zakonskim propisima trudnici i majci s djetetom koja je rodila za vrijeme izdržavanja kazne zatvora osigurava se cjelovita zdravstvena zaštita u svezi s trudnoćom, porođajem i majčinstvom. U sastavu Kaznionice u Požegi, postoji kako je već i ranije navedeno, prostor za rodilje (kao zaseban odjel) na koji se može smjestiti zatvorenicu trudnicu, a nakon poroda na tom odjelu može ostati uz dijete do njegove treće godine života. Odjel je inače odvojen i u zasebnom prostoru, ali u sklopu kaznionice i sačinjava ga dječja spavaonica koja je povezana sa sobom za hranjenje i previjanje djece, a u neposrednoj blizini su spavaonica za majku, dnevni boravak te sanitarni prostor.

Sam porod se kako to i predlažu Europska zatvorska pravila odvija uglavnom se u zdravstvenoj ustanovi, Općoj županijskoj bolnici u Požegi, no ako bi bilo težih zdravstvenih poteškoća zatvorenicu trudnicu se upućuje u Zatvorsku bolnicu u Zagrebu ili drugu javno zdravstvenu ustanovu. Opremu za novorođenče te i kasnije kao i stručnu i zdravstvenu skrb osigurava kaznionica. Vrlo je bitno da se za zatvorenicu nakon poroda preispita pojedinačni program postupanja te se isti prilagodi trenutačnoj situaciji, kako bi majka zatvorenica imala sve druge aktivnosti kao i ostale zatvorenice.

Dijete uz majku u pravilu ostaje do navršene treće godine i to na njen zahtjev, i na temelju odluke nadležnog tijela, a nakon toga centar za socijalnu skrb poduzima potrebne mjere za daljnji smještaj djeteta, ako majka ostaje na izdržavanju kazne zatvora[2].

7.ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

[1] Europska zatvorska pravila https://www.hraction.org/wp-content/uploads/Evropska-zatvorska-pravila.pdf pristupljeno 29.lipnja 2026.
[2] Zakon o izvršavanju kazne zatvora (Narodne novine 14/21) čl. 119.

Općenito, istraživanja zatvorskih uvjeta i onih vezano za zatvorenike je malo, no iz navedenih koja su rađena na relativno malim uzorcima potrebno je kvalitetnije i adekvatnije osmišljavati tretmanske programe te ih prilagođavati potrebama zatvorenica.

Pojedini programi (obrazovni) unutar samih kaznenih tijela su zastarjeli, ili ih uopće niti nema, a ovaj rad je imao cilj istražiti uvjete u kojima zatvorenice izdržavaju kaznu zatvora, što je i učinjeno te su otvorene i iznesene smjernice za poboljšanje uvjeta izdržavanja kazne zatvora za zatvorenice. Zbog svega u idućem razdoblju bi trebalo provesti cjelovitije i potpunije istraživanje vezano za potrebe zatvorenica te efikasnost pojedinih programa, pri tome imajući na umu činjenicu da se ispuni sama svrha kazne zatvora.

Uzimajući u obzir podatka prikazane u radu, posebice kada se promatraju počinjena kaznena djela, rezultati istraživanja u ovom radu govore da žene relativno najčešće čine kaznena djela protiv imovine, zatim slijede kaznena djela protiv braka, obitelji i djece, kaznena djela protiv osobne slobode kao i krivotvorenja. S druge strane kada se promatraju kaznena djela koja su najmanje zastupljena kod zatvorenica, relativno najčešće su to kaznena djela protiv spolne slobode i spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta.

Kako je u radu i navedeno žene zatvorenice čine manju skupinu unutar zatvorskog sustava te su uglavnom smještene u Kaznionicu u Požegi kao jedinu specijaliziranu kaznionicu za žene. Činjenica da je grad Požega dosta udaljen od ostalih mjesta u Republici Hrvatskoj, te je zatvorenicama teško i financijski opterećujuće organizirati dolazak obitelji, posebno djece, a također, i teže je moguće organizirati vikend izlaske i slično. Zbog navedenog bi trebalo svakako u dogledno vrijeme razmisliti o otvaranju još jednog odjela za žene u sklopu bilo koje druge kaznionice npr. u to uzeti u obzir prilikom osiguranja i dogradnje dodatnih zatvorskih kapaciteta.

8.Popis literature

Andrews, D.A., Zinger, I., Hoge, R.D., Bonta, J.,Gendreau, P., Cullen,F.T. (1990): Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. Criminology, 28,369-404.

Belušić, I. (2003) Kriminalitet žena, Kriminologija i socijalna integracija vol. 11 (2003) br.2 165-176.

Budigam, B. (1987): Promjene u tretmanu osuđenih ženskih osoba u KPD-u Slavonska Požega. Penološke teme,2,l-2, 129-131.

Cobbina, J.E., Bender, K.A. (2012) Predicting the Future: Incarcerated Woman's Views of Reentry Succes. Journal of Offender Rehabilitation, 51 (5) str.275-294.

Council of Europe, Annual Penal Statistics, https://wp.unil.ch/space/files/2023/05/SPACE-I_2021_FinalReport.pdf (20.8.2023).

Čutura,T., Majdak, M (2021) Pogledi zatvorenica na budućnost, Kriminologija i socijalna integracija vol.29,2 str. 194-225.

Danas.hr. Kakav luksuz u zatvoru u Požegi! Samice s podnim grijanjem, kupaonice s protukliznim pločicama. Sve imaju - od vrtića do sobe za transrodne osobe https://net.hr/danas/rtl-danas/kakav-luksuz-u-zatvoru-u-pozegi-samnice-s-podnim-grijanjem-kupaonice-s-protukliznim-plocicama-sve-imaju-od-vrtica-do-sobe-za-transrodne-osobe-aa2f075a-bfa1-11ee-9e46-a6a3e3a01370 (19.6.2024.).

Državni zavod za statistiku https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29162 (25.8.2023).

Europska zatvorska pravila https://www.yihr.me/wp-content/uploads/2021/12/YIHR-Evropska-zatvorska-pravila-cg.pdf.

Europska zatvorska pravila https://www.hraction.org/wp-content/uploads/Evropska-zatvorska-pravila.pdf (29.62026).

Geber, J. Kronologija razvoja kazneno-popravnog doma i Doma za preodgoj maloljetnica Slavonska Požega.

Giallombardo, R. (1966) Society of women:a study of womens prison, New York, John Wily and Sons.

Izvješće o stanju i radu kaznionica, zatvora, odgojnih zavoda i centara za 2021. godinu https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Pravo pdf (22.2.2023).

Jadrešin, A., Mustapic, J. (2014) Žene koje čine kaznena djela, Život i škola:časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja 60 (32) str.129-135.

Jukić,R., Sabljo, M.(2017) Peološka andragogija – zatvorski tretman i mogućnosti resocijalizacije zatvorenika, Andragoški glasnik, Glasilo Hrvatskog andragoškog društva 21(1-2) str. 27-36.

Jura, A. (2013). Ženska kaznionica u Požegi za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske (1941. – 1944.). Časopis za suvremenu povijest, 45 (3), str.503. https://hrcak.srce.hr/113050 (15.5.2024.).

Kletečki Radović, M. (2008) Teorija osnaživanja u socijalnom radu. Ljetopis socijalnog rada 15(2) str.215-242.

Koons, 8.A., Burrow, J.D., Morash, M., Bynum,T.(1997): Expert and offender perceptions of program elements linked to successful outcomes for incarcerated women. Journal of research in crime and delinquency,43,4,512-532.

Kranjčević, V. (2014) Odgojno-obrazovni rad s odraslim osobama u penalnim ustanovama, diplomski rad, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Diplomski studij filozofije i pedagogije.

La Vigne, N., Brooks, L. E. i Shollenberger, T. L. (2009). Woman on the Outside: Understanding the Experiences of Female Prisoners Returning to Huston, Texas.

Lemgruber, J. (2000) Deseti kongres UN-a o sprječavanju mučenja i postupanja s prijestupnicima, Heuni, Beč str. 149.

Lončar, P. (2016) Priprema za izlazak na slobodu i poslijepenalni prihvat zatvorenika. Diplomski rad , Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko rehabilitacijski fakultet.

Mac Kenzie, D.L.(2006) What Works in Corrections: Reucing the Criminal Activities of Offenders and Delinqunts. Cambridge: Cambridge University Press https://doi.org/10.1017/CBO9780511499470 (11.11.2023).

Monografija: Kazneno popravni dom, Dom za preodgoj maloljetnica, Slavonska Požega 1946-1986.

Ministarstvo pravosuđa i uprave https://mpu.gov.hr/UserDocsImages/7140.

Policy Brief: Mi ne želimo biti ravnopravne:žene u zatvorskom sistemu u Bosni i Hercegovini str.1 https://osfbih.org.ba/images/Progs/00-6/PDFP/pdfp_13/BHS_ PB_83_Predrag _Puharic.pdf .

Pravilnik o tretmanu zatvorenika NN 123/21.

Sykes, G. (1958) The Society of captives: A study of a maximum security prison. New York: Princeton University Press.

Steurer, S.J.& Smith, L.G. (2003)Education Reduces Crime: Three-State Recidivism Study Executive Summary. Correctional Education Association www. Ceanational.org/PDFs/Ed Reduces Crime.pdf (03.02.2024.).

Šeparović, Z. (1981): Kriminologija i socijalna patologija. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Šimpraga,D. & Vukota, Lj. (2010): Probni projekt *Uvjetni otpust zatvorenika*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb) vol.17 broj 2/2010 str.813-817.

Špadijer-Džinić, Pavićević, O, Simeunović-Patić, B. (2009) Žena u zatvoru- deprivacije zatvoreničkog života, Sociologija vol.LI.

Šućur, Zoran ; Žakman-Ban Vladimira Značajke života i tretmana žena u zatvoru // Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja, 14 (2005), 6(80); 1055-1079.

Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave čl.394. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_08_97_1817.html.

Zakon o izvršavanju kazne zatvora, NN 14/21.

PRISON SENTENCE CONDITIONS FOR WOMEN - PRISONERS IN THE REPUBLIC OF CROATIA

The main purpose of serving a prison sentence is humane treatment and respect for the dignity of a female prisoner who is serving her sentence, as well as training her for life after prison. Research on the population of criminals shows that women commit significantly fewer crimes than men. The Republic of Croatia prison sentences are usually served in the only prison specialized for women, the Požega Penitentiary. In this way, they are in a less favorable position compared to male prisoners, because Požega is relatively dislocated compared to most of the state territory. The author describes the conditions of execution of prison sentences for women, specifics and peculiarities, as well as a statistical presentation of female criminality, i.e. which criminal offenses are the most frequent among female prisoners. Furthermore, in the research part, an overview of earlier research related to women and prison sentences is presented, and the obtained research results are analyzed. The results of the research in this paper show that women most often commit crimes against property, followed by crimes against marriage, family and children, crimes against personal freedom, and forgery. Finally, in his work, the author gives recommendations and guidelines for future research, i.e. improving the status of female prisoners.

Key words: penitentiary, women, prison sentence, female prisoners